

DOI: 10.18524/2307-4558.2022.37.261460

УДК 811.161.2'25-112(437.67-21):001.8

ШМІГЕР Тарас Володимирович,

доктор філологічних наук, професор кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка; вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна; e-mail: taras.shmiher@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-4713-2882

РЕВІЗІЯ ПРИНЦИПІВ ДЛЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА: УРОК ПРЯШІВСЬКОЇ УКРАЇНИ

Анотація. *Мета* дослідження — висвітлити внесок українських дослідників Пряшева як органічний компонент українського перекладознавства та перевірити, наскільки такий підхід потребує зміни принципів для опису української національної наукової традиції. Головними *дослідницькими завданнями* були: перевірка принципів для вивчення історії українського перекладознавства, встановлення джерел, розгляд ключових видань і публікацій, з'ясування ролі національності й наукових інституцій у розвитку наукових напрямів. *Методологія* ґрунтується на принципах вивчення наукового контексту, іманентності та відповідності, що забезпечує об'єктивний історіографічний аналіз та створює можливості для вичерпного історіографічного синтезу. *Наукова новизна* полягає у залученні комплексу матеріалів із Пряшівщини до систематичного вивчення історії українського перекладознавства. *Висновки.* Як засвідчує історія перекладознавчих досліджень пряшівських українців, найважливішими чинниками для ідентифікації приналежності окремих праць до національної наукової школи залишаються мова та національність, а генетичні зв'язки (посилання на джерела) та типологія методів важливі, але українське перекладознавство — як і більшість національних шкіл перекладознавства у світі — не витворили особливої національної теорії перекладу. Водночас, існує небезпека, що «українське перекладознавство» Пряшівщини втратить тяглість із традиціями перекладознавства Української держави й існуватиме лише як частина «словацької школи україністики». Для підтримання розвитку пряшівської школи, що буде найкориснішим і для України, і для Словаччини, потрібно зміцнювати й розширювати українські науково-дослідні інституції Пряшівщини.

Ключові слова: українська мова, перекладознавство, історіографія, персонологія, рецепція.

Ще не так давно про історію українського перекладознавства говорили радше побіжно і досить спорадично. Не було ні теоретичного, ні джерельного підґрунтя, щоб розглядати українське перекладознавство не лише як частину історії українського науки, але й як самостійну дисципліну, що має свої дослідчі потреби та ставить своєрідні завдання. Чимало фундаментальних понять і принципів не належали до велимих дискутованих, хоча термін і поняття «історія перекладознавства» першими ввели ще М. Я. Калинович та М. К. Зеров, розробляючи університетський навчальний курс «Методологія перекладу»¹ для студентів 1932/33 н.р. в Українському інституті лінгвістичної освіти (Київ). Оглядові статті Й. А. Багмута [2] та В. Г. Іваненка [9] містять чимало фактичного матеріалу, але їхнє завдання полягало у представленні вершинних здобутків частини українського перекладознавства — теорії перекладу — за радянський час, що унеможливило побудову цілісної схеми розвитку цієї дисципліни та не охоплювало усю її повноту. З хронологічної перспективи дуже вагомі є навчальні посібники з історії світового перекладу О. Є. Семенця та О. М. Панасьєва [25; 26], але хоча вони й містять побіжні теоретичні спостереження давніх мислителів, виклад є точковий, з наголосом на перекладах, а не судженнях про переклад, і тому він не дає змоги повноцінно ні простежити динаміку розвитку національного перекладознавства, ні системно порівняти поступ теорії перекладу у різних національних традиціях.

За останні 15 років історіографія українського перекладознавства збагатилася цікавими і проникливими здобутками, серед яких: монографія — «Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя» Т. В. Шмігера (Київ, 2009); навчальні посібники — «Історія перекладацької думки в Україні» П. О. Бочана (Чернівці, 2010) та «Перекладознавчі семінари. Методологічно-стильові орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця ХІХ до початку ХХІ століття» Л. В. Коломієць (Київ, 2011); хрестоматія — «Українська перекладознавча думка 1920-х — початку 1930-х років» за редакцією Л. М. Черноватого та В. І. Карабана (Вінниця, 2011); бібліографії — «Українське перекладознавство ХХ сторіччя» Т. В. Шмігера (Львів, 2013) та «Українське перекладознавство. Проблеми художнього перекладу» Ю. Ю. Полякової (Харків, 2013); кандидатські дисертації про А. В. Онишка (О. В. Мазур, 2011), М. І. Рудницького (А. Р. Василик, 2012), В. В. Коптілова (І. М. Одрехівська, 2015), Ю. О. Жлуктенка (О. В. Літвіняк, 2016); конспект лекцій — «Історія перекладу та перекладацької думки: Англія, Німеччина, Америка, Україна» А. В. Прокопенко (Суми, 2018), а також чимало статей.

Звісно, частина проблем ще залишилася не усталеною, як-от чи варто допускати світоглядне змішування «історії перекладу» та «історії перекладознавства» [10, с. 11], або чи можна теоретичні ідеї

¹ Програма курсу зберігається в Літературному музеї Григорія Кочура (Ірпінь). Частина програми опублікована у [28, с. 306–307].

про переклад, висловлені до формування перекладознавства як окремої дисципліни, зараховувати до історії перекладознавства чи принаймні включати їх у «донаукове перекладознавство» [29, с. 23, 53]. Майже не заторкнутою є тема перекладознавства в українській діаспорі.

Серед тем, про які ширша українська перекладознавча спільнота не задумувалася, — це перекладознавчі дослідження на крайньому заході українського Закарпаття, яке пряшівський дослідник Ю. Бача означив так: «Під Закарпаттям ми розуміємо як нинішню Закарпатську область України, так і українців Пряшівщини, тобто ту частину українського народу, яка після розпаду Київської Русі підпала під вплив Угорщини і до 1918 року входила до її складу» [4, с. 250, пор. 142]. При чому у складі Словаччини перебуває саме та частина, яка мала найславетніші українські академічні традиції, пов'язані з діяльністю української греко-католицької семінарії у Пряшеві. Саме уродженець Пряшівщини Петро Лодій говорив про потребу перекладу педагогічних книг рідною мовою ще 1790 р. у передмові до власного перекладу трактату Фридриха Християна Баумайстера «Моральна філософія» [3, с. xi]. Говорячи про використання всіх реєстрів рідної мови [3, с. xii], перекладач мислив про мову перекладу як про систему, що здатна відтворити всю повноту думки оригінального автора.

Схильність пряшівських українців до осмислення перекладу та міжлітературних взаємин не випадкова, адже після 1945 р. доводилося виростати у середовищі, де є рідна українська мова, дві офіційні — чеська та словацька, та ще й мова міжнародної дружби — російська, а контакти з рештою частини Лемківщини відкривали контакти з польською; крім того не варто забувати про географічну та історичну близькість угорського мовного ареалу. Така основа та теоретичний розв'язок перекладознавчих студій давали достатньо стимулів українцям-пряшівцям досліджувати питання перекладу у всьому спектрі. Однак питання, яке ще не озвучували, є таке: чи варто українознавчі публікації з перекладу Пряшівщини зараховувати до української перекладознавчої школи чи до словацької? Найпомітнішим для вирішення цього питання буде вжиток найрізноманітніших зовнішніх і внутрішніх чинників, які формували і формують український науковий контекст цього ареалу. Іманентні риси різних періодів існування наукової школи та відповідність їхніх принципів сучасним поглядам можна виявити через генетичні зв'язки, найоб'єктивнішим свідченням яких є посилання на джерела. Звісно, тільки глибинний якісний та історичний аналіз може довести генетичну спорідненість теоретичних поглядів, а не випадкову типологічну збіжність. Такий аналіз потрібно буде проводити на прикладі конкретних концепцій окремих пряшівських дослідників, враховуючи і український, і словацький історичний контекст науки. Наразі доцільно знову ж застосувати наукознавчі критерії до встановлення еталонної «національності» перекладознавчих публікацій «Пряшівської України», коли до українських публікацій з перекладу зараховуємо такі, 1) що їх написали українці українською мовою та надрукували на території Пряшівщини, та 2) що їх написали українці-пряшівці неукраїнською мовою та надрукували на території Чехословацької держави. Баланс уваги між Пряшівщиною та рештою Чехословаччини спричинено тим, що ця автохтонна українська територія не увійшла до складу соборної України, як більшість Закарпаття (хоча Пряшівщина висувала вимогу до включення її до України [21]), а тому розвивала різноманітні й плідні наукові контакти з Братиславою та Прагою.

Для оцінки потуги українського перекладознавства Пряшівщини варто залучити кількісні та якісні показники наукового друку. В українській науці про переклад бібліометрія застосовується не часто [напр., 27, с. 40–42], проте вона може показати, наскільки національна громада є сильною не лише на рівні побуту, але й має достатні ресурси для подальшого збереження та існування, не самоізолюючись від інших громад у сучасному інформаційному бутті. Те, що суспільно-культурні журнали публікують вряди-годи літературно-популярні статті про переклад, — факт, який зустрічається у багатьох громадах національних меншин, але видання наукових збірників вимагає і вишколеної автури, і підготовленого читача, тобто такий обопільний процес вимагає великих зусиль, що засвідчують високий науковий рівень громади. З погляду перекладознавства, хочемо наголосити на двох серійних наукових виданнях, які оприлюднювали, зокрема, фахові перекладознавчі публікації, — «Науковий збірник Музею української культури у Свиднику» (виходить з 1965 р.) та «Наукові записки» Культурного союзу українських трудящих (перший випуск вийшов 1972 р. як «Записки Наукового товариства», а останній (№ 19) — 1994 р. під маркою Союзу русинів-українців Словацької Республіки).

«Наукові записки» — це взірцеве україністичне академічне періодичне видання, що оприлюднювало статті та рецензії із української історії, філології, журналістики, суспільствознавства, культури та інших галузей гуманітаристики. Головна мова публікацій — українська. В усіх статтях витримано академічні вимоги друку, а також подано анотації словацькою та німецькою або англійською (або подекуди ще іншою) мовами. Загальна кількість перекладознавчих публікацій невелика — 18, але їхня якість написання повністю відповідає стандартам написання в інших українських наукових осередках. Приміром у своїй статті про переклади Ф. Лазорика [16] Ю. Кундрат подає повноцінний перекладознавчий аналіз оригіналів і перекладів. А його ж стаття про перекладацьку діяльність І. Мацинського [13] містить вагомі джерелознавчі (бібліографічні) матеріали — «Критична література про переклади І. Мацинського» та «Бібліографія російськомовних і україномовних поетичних

перекладів І. Мацинського». Крім того, важливо відзначити, що дослідники не лише вивчали питання взаємин чехів і словаків із діячами з Української держави, але ставили питання про перекладну рецепцію пражівських авторів у Чехословаччині, зокрема це питання дослідила Л. Бабота [1].

«Науковий збірник Музею української культури у Свиднику» ніколи не обмежувався виключно етнографічною тематикою. Серед широко спектру культурологічних статей бачимо дев'ять публікацій, що повністю або частково розкривають перекладознавчу тематику, наприклад історія перекладу [24; 30], переклад фразеологізмів [12], перекладознавчий аналіз [14] та суміжні проблеми із контрастивною лінгвістикою [32]. Про контактність із головними осередками української науки може свідчити і рецензійний відділ збірника, який, зокрема, умістив рецензію М. Романа на монографію В. І. Шевчука про літературні взаємини між Україною та Чехословаччиною [23]. Важливу історіографічну інформацію для історії української науки містять огляди та бібліографії діяльності українських осередків Чехословаччини, що їх оприлюднено у збірниках № 4 (1969 р.) і № 7 (1976 р.).

Окреме місце в історії українського перекладознавства Пряшівщини посідає літературно-мистецький журнал «Дукля», який виходить із 1953 р. та на сторінках якого опубліковано майже 230 повноцінних перекладознавчих статей і рецензій. Зрозуміло, що за такий час видавнича концепція часопису змінювалася, і причиною цьому були не так політичні події 1968 та 1989 рр., як внутрішні процеси української громади та засобів її інформаційного забезпечення. Конференція, яка відбулася у Пряшеві 1956 р. на пошану І. Франка, задала тему, до якої поверталися неодноразово, — контакти І. Франка з чеськими і словацькими літераторами. У зазначеній темі чеський компонент був благодатний для дослідження, українсько-чеські контакти мають значно давнішу, глибшу й пліднішу історію, ніж українсько-словацькі. Крім того, контекст однієї Чехословацької держави теж підтримував зацікавлення до чеської тематики (Ю. Бача, Л. Бабота, М. Мольнар, М. Роман, Н. Сердула, Й. Шелепець), і водночас це давало можливість українським дослідникам із самої Чехії теж друкуватися у пражівському часописі (З. Генік-Березовська, Б. Зілинський). У кінці 1950-х і 1960-х р. журнал робив особливий акцент на всеслов'янських контактах, а тому силами місцевих і запрошених авторів подавали матеріали про контакти українців із болгарською літературою (О. Шпиліова), польською (В. Ведіна, Л. Грицьков'ян, А. Середницький), угорською (В. Гренджа-Донський, З. Медве, О. Рудловчак) тощо. Бачимо навіть матеріали про словацько-російські контакти (М. Роман) та українсько-й осетино-російські переклади (М. Гиряк).

З часом належне місце займає словацька література у вивченні міжлітературних взаємин, чому особливо сприяє Відділ української літератури у Пряшеві Словацького педагогічного видавництва у Братиславі, яке видає чимало перекладів зі словацької. Водночас у Братиславі різні видавництва публікують книжкові переклади з української літератури. Так виникає потреба рецензувати якість українсько-словацьких і словацько-українських перекладів, що ґрунтовно й послідовно роблять Ю. Бача, І. Галайда, П. Мурашко, А. Пестременко, М. Рішко, Й. Шелепець, І. Яцканин, Л. Яцканіна та ін. За рецензіями починають виходити і статті, які ставлять та аналізують часткові питання теорії й критики перекладу (М. Люк, В. Конопелець, Ю. Кундрат). Крім тем, дотичних до літературної історії й компаративістики, часопис публікує актуальні інтерв'ю з перекладачами з України і Чехословаччини — Ю. Андрічиком, І. Драчем, В. Житником, Я. Кабічеком, Г. Кочуром, Л. Мольнар і не тільки. Трапляються і передруки з українських видань, що робить журнал ще цікавішим для деяких категорій читачів.

Після подій 1989 р. часопис «Дукля» мав би дістати ще більші можливості для популяризації української та словацької літератур, не оглядаючись на ідеологічні настанови. Однак через ліквідацію та обмеження українських видань часопис мимоволі перейняв функції ліквідованих друківаних органів [20], а тому серед опублікованих матеріалів бачимо і суто мовознавчі статті. Змінюється тематика: крім широкозакроених студій з історії перекладу (Й. Голенда, Я. Юрчо), додають вузькоспеціалізовані, але такі потрібні теми, як суспільно-політичний переклад (Ю. Кундрат), економічний переклад (П. Цимрикович), релігійна мова і проблема перекладу (М. Штець), кінопереклад (Ю. Кундрат) тощо. Надалі дуже сильним залишається відділ рецензій і бібліографії, що важливо для критики та історії перекладу. Головна заслуга збереження таких високих стандартів належить головному редакторові І. Яцканину, який не тільки опікується виданням журналу у далеко нелегких — а навіть саботажних — умовах, але є автором чималої кількості перекладознавчих рецензій, у яких дискутує питання оцінки якості українсько-словацького перекладу, історико-літературних аспектів перекладу та мовної поетики.

До розбудови історіографії українського художнього перекладу долучився навіть громадсько-культурний ілюстрований щомісячник «Дружно вперед» (1951–1998), який, крім поточних інформаційних публікацій про видання та інтерв'ю, публікував рубрику «Поетичний літопис чехословацько-української дружби», яку готував М. Мольнар. У «Поетичному літописі» М. Мольнар популяризував твори, де були українські топоси в чеських і словацьких письменників та навпаки, передруковував і пояснював тексти із історії міжлітературних зв'язків цих народів, аналізував перекладацькі контакти. «Дружно вперед» виходив із педагогічним додатком «Школа і життя», де А. Кундрат, Й. Шелепець, Л. Сисак, П. Бунганич та ін. публікували статті з галузі українсько-словацьких мовних контактів: у них автори розглядали практичні аспекти застосування зіставного мовознавства для потреб

викладання іноземної мови. Загальна кількість статей, присвячених і дотичних проблемам перекладу, за період 1973–1994 рр. становить 76 одиниць. Враховуючи, що часопис орієнтувався на пересічного читача українського села та містечка, то така кількість і сутність публікацій є гідна подиву.

Увага до періодичних видань визначається тим, що саме у них дослідникам легше оприлюднити свої погляди, які не завжди автори підсумовують у книгах. У системі координат між журнальною та книжковою публікацією важко визначити вагомість газетної публікації. З одного боку, наукова вартість знижується популяризаторською настановою автора, якщо, звісно, це не спеціалізована газета (приміром, кївська «Літературна газета» / «Літературна Україна» оприлюднювала і до 20 перекладознавчих публікацій [27, с. 42], а це свідчило про велику динаміку досліджень історії та критики перекладу). З іншого боку, якщо національна та регіональна преса на постійній основі вміщує статті про переклад, то це свідчить про велику увагу до Слова й словесности, зокрема до перекладного письменства. Газета «Нове життя» (виходить з 1951 р.) мала бути би типовою регіональною газеткою, що обслуговує потреби національної меншини та друкує матеріали головно суспільно-політичні і подекуди історичні й мистецькі. Літературна проблематика у таких виданнях не часто піднімається, а якщо й піднімається, то досить поверхнево. Натомість із «Новим життям» ситуація зовсім відмінна: оскільки місцевим філологам і письменникам вагомий кожний видавничий орган, то цій газеті пощастило мати висококваліфіковану наукову автуру, а автори дуже часто й, головне, періодично зверталися до філологічних проблем, і серед них — до різноманітних аспектів історії та критики перекладу. За час свого існування (1951 — дотепер) на шпальтах газети опубліковано понад 180 статей на перекладацькі теми. Варто відзначити статтю 1952 р. [11], яку можна вважати першою українською перекладознавчою публікацією на Пряшівщині. Її автор — І. Ковальчук, учитель і просвітник, комплексно охарактеризував техніку перекладу суспільно-політичних текстів.

Щодо перекладознавчих книг, то їх не є стільки, якби хотілося, але вони є та відображають і етап розвитку перекладознавства, і стан національної громади. Серія «Статті, матеріали й дослідження до історії чехословацько-українських взаємовідносин» [8; 19; 18; 17], головним редактором і автором якої був М. Мольнар, заклала історіографічні основи для вивчення міжлітературних взаємин у напрямках «Україна–Чехія» й «Україна–Словацьчина». Спочатку у центрі розгляду опинилися постаті І. Франка й Т. Шевченка (на популяризацію їхньої вагомості вплинули заходи, пов'язані із їхніми ювілеями), а згодом дослідження охопило й менші культурні постаті. Оскільки книги виходили у Чехословащині, то зрозумілий наголос на рецесії української літератури у цій країні; крім того, чеського матеріалу є об'єктивно більше. Головна орієнтація на чехословацький контекст відповідала і головним зацікавленням М. Мольнара. До речі, сам автор був уродженцем Виноградівщини (тоді — у складі Чехословацької Республіки), працівником Інституту літератури Словацької академії наук (Братислава), але велику частину своїх праць опублікував саме у Пряшіві та пряшівських виданнях.

У монографії «Український художній переклад у Чехословащині (1945–1980)» [15] Ю. Кундрат апробував складніші теоретичні моделі для вивчення перекладацького процесу в пряшівських українців. Він насамперед використав історико-бібліографічний і статистичний методи, що дало змогу йому показати зріз перекладацького сектора українських видань Пряшівщини. Автор глибше підійшов до оцінки самих перекладів та розробив модель оцінки якості перекладів, побудованих на трирівневій схемі, що включала лексико-фразеологічну відповідність (тобто смислову точність, стилістичну та експресивно-емоційну відповідність), граматичну відповідність (враховуючи поетичну синтаксис) і стилістику тексту (збереження образної системи та ритмічно-інтонаційних засобів). Повнота такого аналізу досить велика, оскільки він заторкує чимало аспектів мовної та літературної поетики. Книгу видано українською мовою, а до неї долучено бібліографічний покажчик «Українські переклади словацької та чеської літератур в ЧССР», що містить бібліографічні відомості за 1945–1980 рр. і може служити джерелом для подальшого усвідомлення особливостей перекладного процесу на Пряшівщині. Одним із головних критеріїв зарахування цієї праці та дослідника до української школи є, — крім мови і тематики дослідження та походження автора, — якісний спектр посилань, що дає змогу простежити генетично-типологічні зв'язки конкретної студії. У книзі Ю. Кундрата майже 80 % критично-теоретичної літератури — це праці українських дослідників, а тому його книга — це результат української національної науки.

З погляду формату, на інших засадах написано книгу А. Амір «Переклад супроти мови та культури» [31]. Мова книги — словацька; тематика — твори В. Стефаніка та М. Коцюбинського в словацьких і чеських перекладах; методологія дослідження не є заточеною під одну національну школу. У зведених літературі — лише 20 % української критично-теоретичної літератури, хоча в тексті й у посторіноквих посиланнях подано ще більше українських дослідників, яких не відображено в загальному списку. Такий підхід означає, що авторка намагається витримати баланс посилань на інших дослідників-неукраїнців, чії ідеї, можливо, важливіші або краще підходять під концепцію авторки. Це ставить два питання для роздумів. По-перше, мабуть, це добре, що через словацьку мову праці українських дослідників краще досягнуть до словацьких науковців (і чеських також). По-друге, чи сучасне перекладознавство в Українській державі витворило сильні теоретичні концепції, які можна запропонувати світові, а якщо так, то як їх можна найкраще пропагувати в сучасному надмірно інформаційному світі?

Власне з погляду методології важко назвати ідею, яка була би «впізнаною» у світі, безвідносно до мови і літератури. Книги і статті пряшівських дослідників вказують на плідність концепції перекладу фразеологізмів і реалій Р. П. Зорівчак. Тут, мабуть, відіграла суголосність зацікавлені і потрібність аналізованих тем, а найбільшим ретранслятором ідей Р. П. Зорівчак став Ю. Кундрат. Водночас ідеї одного з найчільніших українських перекладознавців — В. В. Коптілова, автора концептуальних книг і підручників з питань перекладу, — не знайшли широкого відображення у пряшівських публікаціях. Насправді тут є й глибша проблема дисбалансу: хоча українське перекладознавство й не виробило теорій на зразок німецької теорії скопосу чи ізраїльської теорії полісистеми, та все ж поважних теорій перекладу є менше, ніж країн в Європі. Тому потуги національного перекладознавства не варто вимірювати наявністю національної теорії перекладу, адже таке бажання розіб'є жорстка дійсність надмірної інформації при тих самих проблемах.

Окремо варто підсумувати повноцінність пряшівського перекладознавства. Українською є те, що воно не замикається лише на питаннях історії українсько-словацького та словацько-українського художнього перекладу. Найбільша частка перекладів у сучасному світі — це технічний переклад. Пряшівці звертають увагу на загальні проблеми технічного перекладу, вузькі питання суспільно-політичного та економічного перекладу. Але немає статей із перекладу природознавчих тем, різних видів усного перекладу, та й зрештою відкритим є питання, чи вже можна починати писати історію українсько-словацького та словацько-українського науково-технічного перекладу.

У контексті всієї національної наукової традиції неможливо говорити про наявність окремих поколінь дослідників. Імовірно, кращим терміном може бути «хвиля», яка позначає певні якісні зміни розвитку науки та перебуває в неоднозначних відношеннях із ідеєю тягlosti науки. Український геноцид 1930-х років позначився на тому, що цілий пласт науковців «замовк» (когось винищено фізично, хтось зробив наукову павзу, дехто емігрував у контексті Другої світової війни), а тому у кінці 1940-х років створювалася нова школа дослідників, яким довелося частково повторити шлях розвитку своїх попередників 1920-х років [докладніше див.: 28, с. 139–142, 237].

Пряшівське середовище менше не тільки територіяльно, але й інституційно, тому можна припустити, що тут ідея про покоління науковців дуже виразна. Насправді, навіть тут доведеться говорити про дві хвилі, оскільки покоління найкраще прикладається до історії однієї інституції (катедри, товариства тощо), а в Пряшеві потрібно розділяти існування українських за суттю інституцій до і після політичних перемін у Чехословаччині 1989 р. У середині ХХ ст. у Пряшеві функціювали Катедра української мови та літератури Пряшівського філософського факультету Кошицького університету П. Й. Шафарика (із самостійним внутрішнім підрозділом — Дослідним кабінетом україністики), Кабінет української мови Пряшівського крайового педагогічного інституту, Секція українських письменників при Спілці словацьких письменників, Відділ української літератури в Пряшеві Словацького педагогічного видавництва в Братиславі тощо, а допомогу їм надавали Український відділ Дослідного інституту педагогіки в Братиславі та Державної наукової бібліотеки в Пряшеві. «Цей період піднесення української літератури регіону почав згасати після радянської окупації 1969 р. і практично закінчився після Оксамитової революції 1989 р., коли дотації на видання українських книжок у Словаччині радикально обмежили,» — твердить О. Данилюк-Кульчицька [7, с. 200]. Після 1993 р. політика Словаччини щодо національних меншин мала досить виразні дискримінаційні ознаки (надмірна увага до вжитку словацької мови, усунення інших мов зі шкільництва, урізання фінансування культурних потреб інших національностей тощо) [34, с. 514], на що реагували європейські та світові інституції. Можна зрозуміти, що словацький уряд зацікавлений і в ситуації, коли національних меншин є більше, але їхня питома кількість є менша. Затирання української ідентичності є досить успішним [5, с. 124]. Про такий підхід можуть свідчити навіть особливості використання словацьких офіційних відомостей закордонними вченими. Наприклад, коли японська дослідниця Ю. Камбара пише про угорську меншину Словаччини, то вона використовує для порівняння офіційні статистичні дані, де вказані «русини» [33, с. 18, 26, 31], хоча раз посилається на статтю, у назві якої йдеться таки про «українську національність» [33, с. 23].

Найрозумнішою і найщасливішою для українського перекладознавства була політика УРСР щодо вишколу українських фахівців із Пряшівщини і для неї у 1950–60-х рр. Для деяких дослідників це був великий шанс побувати в українському науковому середовищі Києва, зав'язати тісні контакти на майбутнє та сформуватися у кваліфікованих науковців, що написали й оборонили свої кандидатські дисертації у Києві. У такий спосіб українське перекладознавство підсилювало професійною діяльністю М. Мольнара, М. Романа, Ю. Бачі, М. Штеця, М. Мушинки, Ю. Кундрата тощо. На думку О. Данилюк-Кульчицької, «з припиненням масштабного фінансування, особливо з початком словакізації та падінням авторитету України, нове покоління вчених-українознавців не з'явилося», а тому «дотепер на цій ниві працюють ті ж самі вчені, що і 50 років тому» [7, с. 205]. Такий висновок — справедливий, хоча занадто песимістичний (принаймні хочеться у це вірити сьогодні), бо є надія на подальший розвиток саме українського перекладознавства на Пряшівщині.

Сьогодні українське перекладознавство гуртується довкола однієї інституції і має дуже чіткі наукові цілі. Інститут україністики філософського факультету Пряшівського університету ставить своїм завданням вишкіл україністів (філологів і перекладачів), а тому питання українсько-словаць-

ких контактів перебувають у полі зору кризь призму перекладознавства, зіставного мовознавства та порівняльного літературознавства. Гроно перекладознавців, пов'язаних насамперед із інститутом, — невелике, налічує зо п'ять осіб. Цього достатньо для продовження розвитку кількох напрямків перекладознавчих студій, оскільки не всі з цих науковців «чисті» перекладознавці, а досліджують шерег інших філологічних питань, дотичних із перекладом. Підрахунки можна здійснити на основі двох конференцій і серійних збірників «Ukrajinský jazyk a kultura v umeleckom a odbornom preklade v stredoeurópskom priestore» [36],¹ проведених і виданих під маркою Пряшівського університету. Осердя теперішнього гуртка українських перекладознавців-пряшівців становлять професор М. Чижмар (Чижмарова), доцент Я. Кредатус (Кредатусова), доктор А. Амір, В. Чернак, В. Дадай (Дадайова). Цікавим є і той факт, що українське перекладознавче коло підсилюють не лише місцеві уродженці, але й вихідці із інших частин України. На сьогодиншньому етапі це такі дослідники, як професор С. Пахомова, доцент Г. Кузь, доцент О. Мадяр та ін.

Упродовж усієї історії українське перекладознавство розбудовували і політичні українці — українські науковці неукраїнського походження, які, маючи можливості не звертатися до українських тем, зробили все-таки чимало для розбудови саме української національної ідентичності, науки, культури. Наприклад, Максим Гехтер (єврейського походження, справжнє ім'я — Мендель Гецькович-Беркович Гехтер) писав про соборну функцію українського перекладу ще тоді, коли Україна була розірвана між Австро-угорською та Російською імперіями: «Перекладниця ... поклала ще одну цеглину в той міст, що має з'єднати обидві частини української землі» [6, с. 184].

Однак досвід Пряшівщини показує, що маємо великі втрати для української науки. Йдеться насамперед про видатних «словацьких» теоретиків перекладу та компаративістів Д. Дюришина та А. Г. Поповича. Факти їхньої біографії не є у фокусі дослідників (що певною мірою й зрозуміло), а їхній науковий вибір, де українство не посідає вагомого місця, дає достатнє підґрунтя для певних стереотипів і обмежених суджень. Обидва дослідники були українського походження. Д. Дюришин народився в українському селі Вишня Ялова біля Свидника на Пряшівщині. Згодом він навчався в «Руській» гімназії Пряшева (раніше — греко-католицька; тепер — Школа ім. Т. Шевченка). А. Попович народився у Пряшеві 1933 р. у подружжі сербського греко-католицького священника (можливо, теж українського походження) та місцевої українки. Три українськомовні публікації у журналі українських літераторів «Дукля» на українську тематику [22, с. 15–16, 19] засвідчують, що українство було близьке серцю й науковим зацікавленням А. Поповича, але чи був якийсь перелом, що спричинив відхід від українських справ, наразі сказати не можна. Існує ще цілий шерег дослідників, які можуть мати принаймні українське походження, але публічно цього не заявляють і з цього не користають. Водночас не потрібно забувати про внесок осіб словацької національності до українського перекладознавства, зокрема таких постатей, як А. Болек та Ю. Андрічик.

Отож, головними критеріями для ідентифікації перекладознавчих досліджень як українських залишаються мова та походження авторів: статті, які написали пряшівці-українці українською мовою, є найпевнішою ознакою, щоб зараховувати їх до українського перекладознавства. Статті іншими мовами цих же авторів теж зараховуємо до українського перекладознавства. Небезпека, що школа українського перекладознавства може виключно переродитися у словацьку школу україністики, залишається актуальною, а це в дальшій перспективі позначиться і на предметі досліджень, і на методології. Нема нічого страшного, якщо ці два поняття «українське перекладознавство» та «словацька школа україністики» уживатимуться чи співіснуватимуть для опису однієї наукової громади, бо такою є особливість саме цієї громади, але якщо перший «титул» відпаде, то це буде велика втрата для української науки і для словацької держави.

Л і т е р а т у р а

1. Бабота Л. Поширення книжкових перекладів чехословацької української літератури чеською та словацькою мовами. *Наукові записки* [Культур. союз укр. трудящих у ЧССР]. Пряшів, 1988. № 14. С. 81–92.
2. Багмут Й. А. Питання теорії перекладу на Україні за радянський час. *Дослідження з мовознавства в Українській РСР за 40 років* / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Вид-во АН УРСР, 1957. С. 122–147.
3. Баумейстер Х. Наставлення Любомудрія Нравоучительнаго / съ Латинскаго на Російській языкъ переведенна от Петра Лодія. Львовъ, 1790. [xiv], 438, [xiv] с.
4. Бача Ю. З історії української літератури Закарпаття та Чехо-Словаччини. *Acta facultatis philosophicae Universitatis Prešovensis*. Prešov, 1998. 277 с.
5. Белей Л. «Русинський» сепаратизм : націєтворення in vitro. Київ : Темпора, 2017. 392 с.
6. Гехтер Максим. [Рецензія на кн.: Гете [Й.-]В. Страждання молодого Вертера / пер. М. Грушевська. Київ, 1912]. *Літературно-науковий вістник*. 1912. Т. 58. С. 183–184.
7. Данилюк-Кульчицька О. Українські літературознавці Східної Словаччини та їхні наукові інтереси (після 1945 р.). *Україна у світовій історії*. 2014. № 3 (52). С. 198–209.
8. Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками / упорядкув. М. Мольнар та М. Мундяк. Братислава : Словац. вид-во худ. л-ри, 1957. 693 с.

¹ Рецензію на перший випуск див. [35].

9. Іваненко В. Розвиток методології українського радянського перекладознавства. „Хай слово мовлено інакше...”: *Проблеми художнього перекладу*: Статті з теорії, критики та історії худ. перекладу / Упоряд. В. Коптілов. Київ: Дніпро, 1982. С. 176–200.
10. Кальниченко О. А. Історія перекладу та думок про переклад у стародавні часи. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 183 с.
11. Ковальчук І. Як перекладати. *Нове життя*. 1952. 5 січ. С. 9–10.
12. Кундрат Ю. До питання перекладу фразеологізмів (На матеріалі «Хроніки» П. Їлемницького). *Науковий збірник Державного музею українсько-руської культури у Свиднику*. Пряшів, 1995. № 20. С. 311–320.
13. Кундрат Ю. Перекладна творчість Івана Мадинського. *Наукові записки* [Союз русинів-українців СР]. Пряшів, 1994. № 19. С. 47–62.
14. Кундрат Ю. Словацькі переклади «Каменярів» Івана Франка (Порівняльний аналіз). *Науковий збірник Музею українсько-руської культури у Свиднику*. Пряшів, 2001. № 22. С. 406–434.
15. Кундрат Ю. Український художній переклад у Чехословаччині (1945–1980). Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. л-ри, 1983. 258 с.
16. Кундрат Ю. Художні переклади Федора Лазорика. *Наукові записки* [Культур. союз укр. трудящих у ЧССР]. Пряшів, 1985. № 12. С. 77–83.
17. Мольнар М. Зустрічі культур: З чехословацько-українських взаємовідносин. Братислава: Словац. пед. вид-во, 1980. 542 с.
18. Мольнар М. Словаки і українці: Причинки до словацько-українських літературних взаємин з додатком документів. Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. л-ри, 1965. 402 с.
19. Мольнар М. Тарас Шевченко у чехів та словаків. Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. літератури, 1961. 285 с.
20. Мушинка М. «І один в полі воїн», або «Як збитий пес...»: (Роздуми над 55-літтям Івана Яцканина). *Дукля*. 2005. № 5. С. 75–78.
21. Председателю Совета Народных Комиссаров Украинской Сов. Соц. Респ. Н. С. Хрущову. Киев / Президиум Украинской Народной Рады Пряшевщины. *Пряшевщина*. 1945. 18 марта. С. 4.
22. Реєстр альманаху «Дукля» за 1953–1962 рр. / укл. М. Петровай; Дукля; Держ. наук. б-ка в Кошицях, роб. ділянка в Пряшеві: Додаток до альманаху «Дукля» № 1, 1963 р. Пряшів, 1963. 29 с.
23. Роман М. Книга про сучасні українсько-чехословацькі літературні зв'язки. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. л-ри, 1965. № 1. С. 298–300. [Рец. на кн.: Шевчук В. І. Сучасні українсько-чехословацькі літературні зв'язки / АН УРСР. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. 151 с.].
24. Роман М. Радянська література на сторінках східнославацької преси в 30-х роках. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. л-ри, 1965. № 1. С. 96–102.
25. Семенец О. Е., Панасєв А. Н. История перевода (Средневековая Азия. Восточная Европа XV–XVIII вв.). Киев: Лыбидь, 1991. 365 с.
26. Семенец О. Е., Панасєв А. Н. История перевода: Учеб. пособие. Киев: Изд-во при Киев. ун-те, 1989. 296 с.
27. Українське перекладознавство ХХ сторіччя: бібліографія / уклад Т. Шмігер / ЛНУ ім. Івана Франка, Наук. т-во ім. Шевченка. Львів: [б. в.], 2013. 626 с.
28. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. Київ: Смолоскип, 2009. 342 с.
29. Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз — теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 508 с.
30. Яцканин І. Від класики до сучасності (Словацько-українські літературні відносини у післявоєнний період). *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів: Словац. пед. вид-во. Відділ укр. л-ри, 1991. № 17. С. 345–351.
31. Amir A. Preklad verzus jazyk a kultúra: (Kapitoly z lingvokulturologie a teórie prekladu). Prešov: Prešovská Univerzita, 2014. 52 s. URL: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Amir2/>
32. Čižmarová M. Konfrontácia ukrajinskej a slovenskej lexiky v prekladovom slovníku. Lexikálnosémantická spájanosť slov. *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Свидник, 2007. № 24. С. 426–433.
33. Kambara Yu. Slovak Perspectives on the Hungarian Minority: The Possibility of an Ethnographic Approach to Nationalism and Multi-ethnic Experiences. *Transboundary Symbiosis over the Danube: EU integration between Slovakia and Hungary from a local border perspective* / ed. by Osamu Ieda. Sapporo, Japan, 2014. P. 17–31.
34. Malová D., Világi A. European integration and ethnic minorities: a case study of Hungarians in Slovakia. *Sociológia*. Bratislava, 2006. Vol. 38. No 6. P. 507–532.
35. Shmiher T. Ukrainian Translation Workshop in Priashiv. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2018. Vol. 5 (2). P. 118–120. DOI: 10.5281/zenodo.2583730.
36. Ukrajinský jazyk a kultúra v umeleckom a odbornom preklade v stredoeurópskom priestore / Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove; ed. Jarmila Kredátusová. Prešov, 2018. 216 s.; Prešov, 2020. R. 2. 159 s.

References

1. Babota, L. (1988), “Distribution of book translations of Czechoslovak Ukrainian literature in Czech and Slovak languages”, *Scientific notes* [“Poshyrennia knyzhkovykh perekladiv chekhoslovatskoyi ukayinskoyi literatury cheskoj ta slovatskoj movamy”, *Naukovi zapysky*], Cultural Union of Ukrainian workers in Czechoslovakia, Prešov, No 14, pp. 81–92.
2. Bahmut, Y. A. (1957), “Issues of translation theory in Ukraine during the Soviet era”, *Research on linguistics in the Ukrainian SSR for 40 years* [“Pytannia teorii perekladu na Ukrajini za radyanskyi chas, *Doslidzhennia z movoznavstva v Ukrajinskij RSR za 40 rokiv*], O. O. Potebnya Institute of Linguistics, AS Ukr. SSR Publishers, Kyiv, pp. 122–147.
3. Baumeister, Ch. (1790), *The Instructions of Moral Wisdom*, transl. from Latin into Russian by Peter Lodius [*Nastavleniya lyubomudriya nrovouchytelnaho*], Lviv, [xiv], 438, [xiv] p.
4. Bacha, Yu. (1998), “From the history of Ukrainian literature of Transcarpathia and Czechoslovakia”, *Acta facultatis philosophicae Universitatis Prešovensis* [“Z istoriyi ukayinskoyi literatury Zakarpattia ta Chekho-Slovachchyn”], *Acta facultatis philosophicae Universitatis Prešovensis*, Prešov, 277 p.

5. Belei, L. (2017), *“Rusyn” separatism : nation building in vitro [«Rusynskiy» separatyzm: natsiyetvorenniya in vitro]*, Tempora Publishing House, 392 p.
6. Hekhter, Maksym (1912), “Book review : Goethe [Y.-]V. Suffering of young Werther / transl. by M. Hrushevska. Kyiv, 1912”, *Literary and scientific herald* [“Retseziya na kn. : Hete [Y.-]V. Strazhdannia molodoho Vertera / per. M. Hrushevs'ka. Kyiv, 1912”, *Literaturno-naukovyi vistnyk*], Vol. 58, pp. 183–184.
7. Danyliuk-Kulchytska, O. (2014), “Ukrainian literary critics of Eastern Slovakia and their scientific interests (after 1945)”, *Ukraine in world history* [“Ukrayinski literaturoznavtsi Skhidnoyi Slovachchyny ta yikhni naukovi interesy (pislia 1945 r.)”, *Ukrayina u svitoviy istoriyi*], No 3 (52), pp. 198–209.
8. Molnar, M., Mundiak, M. (Comp.) (1957), *Ivan Franko's relations with the Czechs and Slovaks [Zvyazky Ivana Franka z chekhamy ta slovakamy]*, Slovak Literary Publishing House, Bratislava, 693 p.
9. Ivanenko, V. (1982), “Development of the methodology of Ukrainian Soviet translation studies”, *“Let the word be spoken differently...”: Problems of artistic translation : Articles on theory, criticism and history of art. translation* [“Rozvytok metodolohiyi ukrayinskoho radianskoho perekladoznavstva”, „*Khai slovo movleno inakshe...*”: *Problemy khudozhniogo perekladu : Stati z teorii, krytyky ta istoriyi khudozhniogo perekladu*], Dnipro Publishing house, Kyiv, pp. 176–200.
10. Kalnychenko, O. A. (2013), *History of translation and opinions about translation in ancient times [Istoriya perekladu ta dumok pro pereklad u starodavni chasy]*, V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, 183 p.
11. Kovalchuk, I. (1952), “How to translate”, *New life* [“Yak perekladaty”, *Nove zhyttia*], January 5, pp. 9–10.
12. Kundrat, Yu. (1994), “On the issue of translation of phraseological units (Based on the material of “Chronicles” by P. Yilemnytskyi)”, *Scientific collection of the State Museum of Ukrainian-Russian Culture in Svydnik* [“Do pytannya perekladu frazeolohizmiv (Na materiali «Khroniky» P. Yilemnytskoho)”, *Naukovyi zbirnyk Derzhavnogo muzeyu ukrayinsko-ruskoyi kultury u Svydniku*], Prešov, No 20, pp. 311–320.
13. Kundrat, Yu. (1994), “Translation creativity of Ivan Matsynskyi”, *Scientific notes* [“Perekladna tvorchist Ivana Matsynskoho”, *Naukovi zapysky*], Union of Ruthenians-Ukrainians of the SR, Prešov, No 19, pp. 47–62.
14. Kundrat, Yu. (2001), Slovak translations of Ivan Franko's “Stonemen” (Comparative analysis)”, *Scientific collection of the Museum of Ukrainian-Russian Culture in Svydnik* [“Slovatski perekłady «Kamenyariv» Ivana Franka (Porivnyalnyi analiz)”, *Naukovyi zbirnyk Muzeyu ukrayinsko-ruskoyi kultury u Svydniku*], Prešov, No 22, pp. 406–434.
15. Kundrat, Yu. (1983), *Ukrainian artistic translation in Czechoslovakia (1945–1980) [Ukrayinskyi khudozhniy pereklad u Chekhoslovachchyni (1945–1980)]*, Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, 258 p.
16. Kundrat, Yu. (1985), “Artistic translations of Fyodor Lazoryk”, *Scientific notes* [“Khudozhni perekłady Fedora Lazoryka”, *Naukovi zapysky*], Cultural Union of Ukrainian workers in Czechoslovakia, Prešov, No 12, pp. 77–83.
17. Molnar, M. (1980), *Encounters of cultures : From Czechoslovak-Ukrainian relations [Zustrichi kultur : Z chekhoslovatsko-ukrayynskyykh vzayemovidnosyn]*, Slovak Pedagogical Publishing House, Bratislava, 542 p.
18. Molnar, M. (1965), *Slovaks and Ukrainians : Reasons for Slovak-Ukrainian literary relations with an addition of documents [Slovakyy i ukrayyntsi : Prychynky do slovatsko-ukrayynskyykh literaturnyykh vzayemyn z dodatkom dokumentiv]*, Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, 402 p.
19. Molnar, M. (1961), *Taras Shevchenko among Czechs and Slovaks [Taras Shevchenko u chekhiiv ta slovakiiv]*, Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, 285 p.
20. Mushynka, M. (2005), “«And one warrior in the field», or «Like a beaten dog...» : (Reflections on the 55th anniversary of Ivan Yatskanyn)”, *Duklia* [“«I odyn v poli voyin», abo «Yak zbytyi pes...» : (Rozdumy nad 55-littiam Ivana Yatskanyna)”, *Duklia*], No 5, pp. 75–78.
21. Presidium of the Ukrainian People's Council of Pryashevshchyna (1945), “To the Chairman of the Council of People's Commissioners of the Ukrainian Soviet Socialist Republic N. S. Khrushchev, Kyiv”, *Pryashevshchyna* [“Predsedatiu Soveta Narodnykh Komissarov Ukrainskoy Sovetskoy Sotsialisticheskoy Respubliki N. S. Khrushchovu”, *Pryashevshchyna*], March 18, Prešov, p. 4.
22. Petrovay, M. (Comp.) (1963), *Register of the “Duklya” almanac for 1953–1962 : Supplement to the Almanac “Duklya”*, No 1, 1963 [*Reyestr almanakhu «Duklia» za 1953–1962 rr. : Dodatok do almanakhu «Duklya»*], No 1, 1963 r.), State Scientific Library in Košice, affiliate in Prešov, 29 p.
23. Roman, M. (1965), “Book about modern Ukrainian-Czechoslovak literary relations” : Review of the book : V. I. Shevchuk (1963), *Modern Ukrainian-Czechoslovak literary connections*, Publishing House of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, Kyiv, 151 p., *Scientific collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnik* [“Knyha pro suchasni ukrayinsko-chekhoslovatski literaturni zvyazky” : Retseziya na kn. : Shevchuk, V. I. Suchasni ukrayins'ko-chekhoslovats'ki literaturni zv'yazky / AN URSS. In-t l-ry im. T. H. Shevchenka. Kyiv : Vyd-vo AN URSS, 1963. 151 p., *Naukovyi zbirnyk Muzeyu ukrayinskoj kultury u Svydniku*], Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, No 1, pp. 298–300.
24. Roman, M. (1965), [“Radianska literatura na storinkakh skhidnoslovatskoyi presy v 30-kh rokakh”, *Naukovyi zbirnyk Muzeyu ukrayinskoj kultury u Svydniku*], Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, No 1, pp. 96–102.
25. Semenets, O. E., Panasyev, A. M. (1991), *Translation History (Medieval Asia, Eastern Europe 15–18 centuries) [Istoriya perevoda (Srednevekovaya Aziya, Vostochnaya Evropa 15–18 vv.)]*, Lybid Publishing House, Kyiv, 365 p.
26. Semenets, O. E., Panasyev, A. M. (1989), *History of translation : Textbook [Istoriya perevoda : Ucheb. posobie]*, Kyiv University of Technology Press, Kyiv, 296 p.
27. Shmiher, T. (Comp.) (2013), *Ukrainian translation studies of the 20th century : bibliography [Ukrayinske perekladoznavstvo 20 storichchia : bibliohrafiya]*, Ivan Franko Lviv National University, Shevchenko Scientific Society, Lviv, 626 p.
28. Shmiher, T. (2009), *History of Ukrainian translation studies of the 20th century [Istoriya ukrayinskoho perekladoznavstva 20 storichchia]*, Smoloskyp Publishing House, Kyiv, 342 p.
29. Shmiher, T. (2018), *Translation analysis — theoretical and applied aspects : ancient Ukrainian literature in modern Ukrainian and English languages : a monograph [Perekladoznavchyyi analiz — teoretichni ta prykladni aspekty : davnia ukrayinska literatura suchasnymy ukrayinskoj ta anhliyskoj movamy : monografiya]*, Ivan Franko Lviv National University, Lviv, 508 p.
30. Yatskanyn, I. (1991), “From classics to modernity (Slovak-Ukrainian literary relations in the post-war period)”, *Scientific collection of the Museum of Ukrainian Culture in Svydnik* [“Vid klasyky do suchasnosti (Slovatsko-ukrayynski

literaturni vidnosyny u pislyavovennyi period”, *Naukovyi zbirnyk Muzeju ukrajynskoyi kultury u Svydnyku*], Slovak Pedagogical Publishing House, Department of Ukrainian Literature, Prešov, No 17, pp. 345–351.

31. Amir, A. (2014), *Preklad verzus jazyk a kultúra : (Kapitoly z lingvokulturologie a teorie prekladu)*, Prešovská Univerzita Press, Prešov, 52 p. Available at : <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Amir2/>

32. Čižmárová, M. (2007), “Konfrontácia ukrajynskej a slovenskej lexiky v prekladovom slovníku. Lexikálnosemantičká spájateľnosť slov”, *Naukovyi zbirnyk Muzeju ukrajynskoyi kultury u Svydnyku*, Svydnyk, No 24, pp. 426–433.

33. Kambara, Yu. (2014), “Slovak Perspectives on the Hungarian Minority : The Possibility of an Ethnographic Approach to Nationalism and Multi-ethnic Experiences”, *Transboundary Symbiosis over the Danube : EU integration between Slovakia and Hungary from a local border perspective*, Osamu Ieda (ed.), Sapporo, pp. 17–31.

34. Malová, D., Világi, A. (2006), “European integration and ethnic minorities: a case study of Hungarians in Slovakia”, *Sociológia*, Bratislava, Vol. 38, No 6, pp. 507–532.

35. Shmiher, T. (2018), “Ukrainian Translation Workshop in Priashiv”, *East European Journal of Psycholinguistics*, vol. 5 (2), pp. 118–120.

36. Kredátusová, Ja. (2018; 2020), *Ukrajynský jazyk a kultúra v umeleckom a odbornom preklade v stredoeurópskom*, Prešov, 216 p; R. 2, 159 p.

Taras V. SHMIHER,

Dr Habil. (Grand Ph.D. in Ukrainian Literature; Translation Studies), Professor of the Hryhoriy Kochur Department of Translation Studies and Contrastive Linguistics, The Ivan Franko National University of Lviv; 1 Universytetska Str., Lviv 79000, Ukraine; e-mail: taras.shmiher@lnu.edu.ua; ORCID ID: 0000–0002–4713–2882

REVISING PRINCIPLES FOR THE HISTORY OF UKRAINIAN TRANSLATION STUDIES : CASE OF PRIASHIV UKRAINE

Summary. The *objective* of the study is to highlight the contribution of Ukrainian researchers in Priashiv (Prešov in Slovak) as an organic and integral component of Ukrainian translation studies and to examine the extent to which such an approach requires a change in principles to describe the Ukrainian national academic tradition. The *main research tasks* were to revise the principles for studying the history of Ukrainian translation studies, establish sources, review key editions and publications and clarify the role of nationality and academic institutions in the development of research areas. The *methodology* is based on the principles of studying the general climate of opinion, immanence and relevance, which provides an objective historiographical analysis and creates opportunities for a comprehensive historiographical synthesis. The *novelty* lies in the introduction of research materials from Priashiv Region into the systematic study in the context of the history of Ukrainian translation studies. **Conclusions.** The history of Priashiv Ukrainians’ translation studies testifies that the most important factors for identifying the affiliation of individual papers to the national academic school are language and ethnicity, while genetic links (references to sources) and typology of methods are also important, but Ukrainian translation studies — like most national schools of translation studies in the world — did not create a specific national theory of translation. At the same time, there is still a danger that the “Ukrainian translation studies” of Priashiv Region will lose its continuity with the traditions of translation studies in the Ukrainian State and exist only as part of the “Slovak school of Ukrainian studies”. For supporting the development of Priashiv academic school, which will be most beneficial both for Ukraine and Slovakia, it is necessary to strengthen and develop the Ukrainian researching and academic institutions of Priashiv Region.

Key words: Ukrainian language, translation studies, historiography, personology, reception.

Статтю отримано 23.03.2022 р.

DOI: 10.18524/2307–4558.2022.37.261454

УДК 81–139’373:37.012:347.176.2

БЕРЕЖНА Світлана Миколаївна,

викладач кафедри мовної та загальногуманітарної підготовки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; пер. Маяковського, 7, м. Одеса, 65082, Україна; тел.: +38 0964546482; e-mail: ss4248647@gmail.com; ORCID ID: 0000–0001–7629–2175

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ В ЛЕКСИКОЛОГІЇ В АСПЕКТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМЦІВ

Анотація. Статтю присвячено системному аналізу в лексикології. Проведене міждисциплінарне дослідження показало, що системні методи та певні принципи (ієрархічності; синергетичності), показники (оптимізація) можуть бути покладені в розробку нових методик у лексикології. **Мета** статті — запропонувати нові підходи до вирішення проблеми вивчення лексики іноземних мов на основі методу системного аналізу. **Об’єктом** дослідження є лексична система мови. **Предметом** дослідження є моделі системного аналізу. **Результатом** дослідження стали **висновки**: міждисциплінарний метод системного аналізу по суті є синтетичним, таким, що дозволяє працювати з великою кількістю вхідних даних на різних рівнях організації системи, дає змогу оптимально їх обробляти системно, прискорює процес формування